

Poštovní knížky

POŠTOVNÍ KNÍŽKY

„Novoroční.

Co as to pošty troubení

po městě je za znamení?

snad jakýs velevzácný pán

tou úctou má být uvítán?

Starého roku mladý sok

rychlíkem přijel – nový rok!“

Úvodní sloka novoroční básně z Poštovní knížky na rok 1875 vydané nákladem Josefa Bertla, tištěná knihtiskárnou Bohumila Schmelkese, prezentována Josefem Ipserem v Chlumci (a zcela jistě i jinými listonoši).

Úryvkem z básně otištěné v Poštovní knížce na rok 1875 začínám povídání o populárních knížečkách, které si nechávali u nás mezi rokem 1779 až 1948 tisknout listonoši, aby je u příležitosti přelomu starého roku v nový předávali svým klientům s úmyslem: „ za dobrotu štědrotu“. Zmíněná básnička totiž končí těmito verši vyjadřujícími účel poštovních knížek:

„....Jen taký obsah, páni, dámy,

chci ltos nosit v každém psaní,

a proto směle zaklepávám

a lístek pošty odevzdávám,

s tím lístkem také vroucné přání

nového hosta uvítání,

a to v milé řeči české,

že blaze nám v té zemi hezké,

k té úplné spokojenosti

již přispějete, páni, dost,

když celoroční dobrotu

dnes proměníte v štědrotu!“

Je pochopitelné, že nešlo jen o prezentaci hezké a milé knížečky za tuzér, trinkgeld, tuzér, spropitné či jak nazýváme malý peníz za něco, co k normální službě dostáváme navíc. Šlo i o informace, zábavu a potěšení. Poštovní knížky obsahovaly též i poučení o poštovních službách včetně ceníků služeb, sazeb nebo o nejnovějších poštovních nařízeních. Přehledy poštovních tras též nebyly výjimkou. Tyto informace byly doplňovány epigramy, pučeními, citáty, moudrostmi, ale i vtipy slovem a kresbou. Básně a povídky nebyly též výjimkou. Obsah přinášel i rébusy a hádanky s tematikou poštovní. Knížky byly i praktické – obsahovaly kalendáře s křestními jmény. Poštovní knížky plnily i nutnou osvětu při psaní adres a dopisů. Poštovní knížky byly často komunikačním prostředkem poštovních zaměstnanců vůči klientů (v němčině se nazývaly „rourou poštovních zaměstnanců“) a snažily se usměrnit názory a mínění klientů. Nově, zejména ve 20. století začaly stránky poštovních knížek zaplňovat i reklamy.

Rozhodně se jedná o součást poštovní kultury. A jako takové jsou součástí poštovní historických sbírek renomovaných muzeí (ve Vídni Technického muzea, u nás Poštovního muzea). Poštovní muzeum ve Vyšším Brodě má údajně ve svém depozitáři 1300 knížek (údaj B. Kovaříková, 2012)

Poštovní knížky nás více jak 150 let koncem roku provázely a zpestřovaly slavnostní dny a staly se neodmyslitelnou součástí poštovního koloritu, i když jejich darováním jsme nezískali žádnou vzácnou známku či cenné razítko. Ty jsme dostávali během roku, a bez problémů. Vztah odesílatel zásilky - listonoš - příjemce přece nemohl být ničím narušen... Poštovní knížka, kterou si nechávali tisknout listonoši pro své zákazníky a kam doplňovali své jméno. V každém místě měly knížečky jinou formu a jiný obsah. Teoreticky se za každá rok vyskytlo nesčíslné množství knížek, pokud byly vydávány tu a tam. Nakladatelé, vydavatelé, autoři byli různí. Autorská jména se obvykle neobjevovala, někdy jen zkratkou či počátečními písmeny jména. Knížky byly rozdávány zdarma. Tisk byl jednoduchý, černobílý, jen titulní strany byly barevné, obvykle s ilustrací propagující listonoše a jeho služby. Poštovní knížky vycházely v češtině, němčině a někdy i ve dvou vyhotoveních souběžně (češtině i němčině)

Podobné tiskoviny dávali a dávají i příslušníci jiných profesí. Mohou to být i jiné tiskoviny (např. kalendáře).

Kronika poštovních knížek (Postbüchel, Post-Büchel)

1701

Vyšla první poštovní knížka vydavatele Johanna Jordana v němčině, v německy mluvící oblasti

1722

V Rakouském císařství pošta zestátněna, vydávání poštovních knížek omezeno, ale přežilo

1779

Je doložena první poštovní knížka vydaná v Olomouci s titulem *Ein ganz neues Postpaquet* (informace z článku M. Hauznera, *Novoroční poštovní knížky, Filatelie 2010*)

1854

Vyšla první knížka souběžně německy a česky, o několik let později vycházely už jen česky

2. polovina 19. století

Knížečky jsou používány též jako propagační médium pro telegrafní a telefonní služby

80. léta 19. století

Poštovní knížky vycházely s obálkou v barevném provedení

1890

Nakladatel J. Vilímek projevil snahu udělat z knížeček „literárně cennou publikaci odbornou“, k čemuž nedošlo

1914 – 1918

V Rakousku – Uhersku vycházejí tzv. Válečné poštovní knížky

1921 – 1928

Poštovní knížky jsou v Rakouské republice zakázány z důvodu, že jsou „nedůstojné“

1938 – 1953

V Rakousku se poštovní knížky nevydávají

1948

Knížky přestaly u nás vycházet, k roku 1948 vyšla poslední, pravděpodobně z důvodu, že „neodpovídají socialistickému způsobu života“. V německy mluvících zemích, kde se objevují ještě dnes, tato tradice pokračuje, i když není asi masivní

Poštovní knížky jsou vítaným sběratelským předmětem a jsou okrasou mnoha sbírek u nás i ve světě. Často se objevují na aukčních portálech a v nabídce antikvariátů u nás i ve světě. Jsou součástí kultury národa a poštovní historie.

Ať je důvod poštovních knížek ten či onen, odejděme ze světa vztahů, který se snažily knížky vytvářet, a to přáním listonoše či postrážera z těch dob:

„Přidávám také svoje skromné přání

a přeji vám, aby všechno, co nesu,

Vám bylo jenom k radosti a plesu

a na celý rok zbylo krásné vzpomínání.“

Úvodní báseň z Poštovní knížky na rok 1942

(tiskem a nákladem firmy Josef Glos v Semilech, listonošovo jméno neuvedeno).

Ivan Leiš

Zdroje:

1/ Bosáková Zdenka, Novoroční poštovní knížky esej, str. 108 – 115, dostupné na [http](http://www.sberatel-ksk.cz), vydání ?

2/ Petrásková Monika, Poštovní knížka, dárek na památku, <http://www.sberatel-ksk.cz>, 2012

3/ <https://wiev1.orf.at>

4/ Postbüchel, <https://de.wikipedia.org/wiki>

5/ <http://www.esbirky.cz>

6/ Vlastní sbírka